

॥ द्वितीयोऽध्यायः ॥ ॥ साधन-पादः ॥

तस्य सप्तधा प्रान्तभूमिः प्रजा ॥ २.२७ ॥

योगाङ्गानुष्ठानादशुद्धिक्षये ज्ञानदीप्तिरा विवेकख्याते ॥ २.२८ ॥

यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारध्यानसमाधयोऽष्टावङ्गानि ॥ २.२९ ॥

अहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहा यमाः ॥ २.३० ॥

जातिदेशकालसमयानवच्छिन्नाः सार्वभौमा महाव्रतम् ॥ २.३१ ॥

शौचसन्तोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः ॥ २.३२ ॥

वितर्कबाधने प्रतिपक्षभावनम् ॥ २.३३ ॥

वितर्का हिंसादयः कृतकारितानुमोदिता लोभक्रोधमोहपूर्वका मृदुमध्याधिमात्रा दुःखाज्ञानानन्तफला इति प्रतिपक्षभावनम् ॥ २.३४ ॥

अहिंसाप्रतिष्ठायां तत्सन्निधौ वैरत्यागः ॥ २.३५ ॥

सत्यप्रतिष्ठायां क्रियाफलाश्रयत्वम् ॥ २.३६ ॥

अस्तेयप्रतिष्ठायां सर्वरत्नोपस्थानम् ॥ २.३७ ॥

ब्रह्मचर्यप्रतिष्ठायां वीर्यलाभः ॥ २.३८ ॥

अपरिग्रहस्थैर्ये जन्मकथन्तासम्बोधः ॥ २.३९ ॥

शौचात् स्वाङ्गजुगुप्सा परैरसंसर्गः ॥ २.४० ॥

सत्त्वशुद्धिसौमनस्यैकाग्र्येन्द्रियजयात्मदर्शनयोग्यत्वानि च ॥ २.४१ ॥

सन्तोषादनुत्तमसुखलाभः ॥ २.४२ ॥

कायेन्द्रियसिद्धिरशुद्धिक्षयात् तपसः ॥ २.४३ ॥

स्वाध्यायाद् इष्टदेवतासम्प्रयोगः ॥ २.४४ ॥

समाधिसिद्धिरीश्वरप्रणिधानात् ॥ २.४५ ॥

स्थिरसुखम् आसनम् ॥ २.४६ ॥

प्रयत्नशैथिल्यानन्तसमापत्तिभ्याम् ॥ २.४७ ॥

ततो द्वन्द्वानभिघातः ॥ २.४८ ॥

तस्मिन्सति श्वासप्रश्वासयोगेतिविच्छेदः प्राणायामः ॥ २.४९ ॥

बाह्याभ्यन्तरस्तम्भवृत्तिर्देशकालसङ्ख्याभिः परिदृष्टो दीर्घसूक्ष्मः ॥ २.५० ॥

बाह्याभ्यन्तरविषयाक्षेपी चतुर्थः ॥ २.५१ ॥

ततः क्षीयते प्रकाशावरणम् ॥ २.५२ ॥

धारणासु च योग्यता मनसः ॥ २.५३ ॥

स्वविषयासम्प्रयोगे चित्तस्वरूपानुकार इवेन्द्रियाणां प्रत्याहारः ॥ २.५४ ॥

ततः परमा वश्यतेन्द्रियाणाम् ॥ २.५५ ॥

॥ इति पतञ्जलि-विरचिते योग-सूत्रे द्वितीयः साधन-पादः ॥